

Lipka, Monika

"Prasa podlaska w XIX - XX wieku.
Szkice i materiały, t. I", pod red. Dariusz
Grzegorczyka i Arkadiusza
Kołodziejczyka, Siedlce 2000 : [recenzja]

Szkice Podlaskie 9, 287-290

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Prasa podlaska w XIX - XX wieku. Szkice i materiały, t. I. Praca zbiorowa pod red. Dariusza Grzegorzuka i Arkadiusza Kołodziejczyka, Siedlce 2000, ss. 208.

Prezentowany tom poświęcony jest dziejom prasy podlaskiej i stanowi świadectwo badań zapoczątkowanych nad tym tematem. Zawiera referaty wygłoszone podczas sesji naukowej zorganizowanej przez Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach przy współdziałaniu Siedleckiego Oddziału Ludowego Towarzystwa Naukowo-Kulturalnego.

Mimo, że wygłoszone w czasie sesji referaty dotyczyły wielu aspektów funkcjonowania prasy na południowym Podlasiu w XIX i XX w., nie wyczerpują one tematu, wskazując jedynie kierunki dalszych badań.

Zbiór referatów otwiera artykuł A. Kołodziejczyka pt. *Dwa wieki prasy podlaskiej. Uwagi metodologiczne i warsztatowe* (s. 9-22). Przedstawione w nim zagadnienia pozwalają zapoznać się czytelnikowi z obecnym stanem badań nad prasą podlaską. Według autora o historii prasy podlaskiej wiemy nadal niewiele. Bardzo cenne są również wskazówki metodologiczne, które na pewno przydadzą się wszystkim badaczom zajmujących się tą problematyką. Niezbędnym uzupełnieniem wydaje się przedstawienie ram terytorialnych i zakresu pojęciowego terminu geograficznego Podlasia.

Tadeusz Swat autor artykułu pt. *Podziemna prasa na Podlasiu w okresie powstania styczniowego* (s. 23-27), rozpoczął swój tekst od motta „Ustna propaganda, a nie piśmienna stworzyła rewolucję 63 roku”. Cytat ten zaczerpnął z zeznań powstańców Oskara Awejde. Przytaczając powyższe słowa autor stara się opowiedzieć na pytanie „czy na Podlasiu w latach 1861-64 ukazywało się jakieś podziemne pismo powstańcze?”. W trakcie dotychczasowych badań nie odnaleziono bowiem pism, które mogłyby w tym okresie ukazywać się. Autor wskazuje jednak pewne ślady, które pozwalają sądzić, że taka możliwość istniała.

Tadeusz Boruta w artykule pt. *Prasa podlaska w okresie pierwszej okupacji niemieckiej (1915 - 1918)* (s. 29-35), podjął próbę scharakteryzowania prasy urzędowej, z okresu pierwszej okupacji niemieckiej. Autor podkreśla, iż mimo cenzury władz okupacyjnych, nastąpił wówczas rozwój prasy. Wzrosła działalność wydawnicza, pojawiły się nowe tytuły. Prym na terenie Podlasia wiódł Łuków i tamtejsi działacze społeczni. Autor omawia zawartość kilku, ukazujących się wówczas tytułów prasowych. W poszczególnych powiatach, władze okupacyjne wydawały gazety urzędowe m.in. w Siedlcach „*Kreiss-Blatt out Kreises Siedlce - Gazeta Urzędowa Powiatu Siedleckiego*”. Treść stanowiły obwieszczenia urzędowe, ogłoszenia, zarządzenia władz okupacyjnych. W dalszej części artykułu, autor podkreśla rolę prasy, jako bogatego źródła do poznania rze-

czywistości tamtego okresu. Na jej podstawie można zaobserwować zmiany w postawie ludzi, ich świadomości a także działalności.

Rafał Dmowski w swym artykule pt. *Materiały do bibliografii prasy kościelnej w Diecezji Podlaskiej* (s. 37-52) przedstawia krótką charakterystykę prasy kościelnej wydawanej na terenie Diecezji Podlaskiej. Autor jest głęboko przekonany o ogromnej roli prasy kościelnej jako źródła informacji dotyczącej regionu. Niestety, jak trafnie zauważa, jest to obecnie źródło niedoceniane przez historyków. Jako przykład „skarbnicy wiedzy” o Podlasiu podaje dwa tytuły prasowe: „Katalog Duchowieństwa i Parafii Diecezji Podlaskiej” ukazujący się, z niewielkimi przerwami i nieznacznymi zmianami tytułu, od połowy XIX wieku, oraz „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie - organ urzędowy Kurii Diecezjalnej” ukazujące się z krótkimi przerwami od 1918 roku, ze zmianą tytułu na „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie”.

Dariusz Grzegorzczuk w artykule pt. *Prasa siedlecka w okresie II Rzeczypospolitej* (s. 53 - 67) scharakteryzował prasę siedlecką tego okresu. Wymienił tytuły, które zaczęły pojawiać się już od początku XIX wieku. Podkreślił ich ogromny wpływ na życie kulturalne Siedlec oraz na kształtowanie opinii publicznej miasta. Siedlce, bowiem w okresie II Rzeczypospolitej stanowiły jeden z największych ośrodków wydawniczych na Podlasiu. Dalszą część swego referatu autor poświęcił wydawcom i wydawnictwom. Wymienił tytuły, redaktorów oraz tematy poruszane na łamach pism. Na koniec przedstawił katalog prasy siedleckiej.

Na uwagę zasługuje artykuł pt. *Prasa oświatowa na Podlasiu w latach II Rzeczypospolitej* (s. 83-95) autorstwa Sławomira Batoka. Jako doświadczony pedagog zajął się on problematyką oświatową na łamach prasy w okresie międzywojennym. Podkreśla jaką „odegrały i odgrywały środki masowego przekazu” w procesie wychowania i kształcenia młodego pokolenia, wskazując przy tym na osobę nauczyciela. To z jego inicjatywy i implikacji powstawały pisma i gazetki uczniowskie. W dalszej części swego artykułu S. Batok przedstawił czasopisma uczniowskie, jakie ukazywały się wówczas na terenie Siedlec, m.in.: „Nowa Gazeta Podlaska Młodych”, „Nasze Życie”, „Ku Światłu”. Przybliżył również tytuły ukazujące się na terenie Podlasia z inicjatywy związkowego ruchu nauczycielstwa polskiego.

Ryszard Polak, w artykule pt. *Problematyka społeczno - polityczna na łamach „Podlasiaka” (1922-1932)*. (s. 97-107), zawęził swoje rozważania do jednego pisma, tygodnika „Podlasiak”. Tygodnik ten był jednym z dłuższych ukazujących się (ponad 10 lat) pism na Podlasiu. Jego adresatami był szeroki krąg ludności zarówno wiejskiej, jak i miejskiej. Na łamach „Podlasiaka” poruszane były sprawy polityczno-społeczno-narodowe. Było to pismo o charakterze propagandowym, wymierzonym przeciwko partiom lewicowym.

Podobnie jak R. Polak, problematyką jednego pisma zajął się Mateusz Ciborowski. W artykule pt. „*Podlaska Różga*”, jako przykład prasy antysemickiej (s. 109-115), przedstawił pismo, które miało charakter polityczno-społeczny i wydawane było pod hasłem „Precz z wrogami państwa polskiego”. Według redaktora wydawanego pisma „Polska miała czterech, a nie trzech wrogów zaborców. Niemcy, Moskale, Austriacy, ..., a czwarty to wewnętrzny najeźdźca, przybłąda - to Żydzi”. Ostra krytyka narodu żydowskiego na łamach pisma nie znalazło szerokiego kręgu czytelników i jak pisze M. Ciborowski: „Na szóstym numerze edycja *Podlaskiej Różgi* urwała się”.

Piotr Matusak, swój tekst zatytułował - *Prasa konspiracyjna na Podlasiu w latach okupacji niemieckiej 1939-1944* (s. 117-135). Jako znawca tematyki okresu II wojny światowej, scharakteryzował konspiracyjną działalność prasową na terenie Podlasia. Zaprezentował szereg tytułów prasowych, co świadczy o ogromnym wysiłku konspiracyjnych redaktorów, drukarzy i kolporterów. Ukazująca się prasa miała wymiar antyniemiecki. Przyczyniła się ona do walki o świadomość narodową Polaków.

Artykuł Janusza Kuligowskiego pt. *Prasa Mińska Mazowieckiego do 1989* (s. 137-156) poświęcony jest rozwojowi prasy na terenie Mińska Mazowieckiego. Jak pisze autor, dorobek ten, do wskrzeszenia niepodległej Polski był skromny. Złożyło się na to zapewne szereg przyczyn m.in. bliskie położenie Warszawy. Napływ różnorodnej prasy z zewnątrz mógł zaspakajać popyt na informacje. Nieco lepiej było po roku 1918. Zaczęły wychodzić wówczas w Mińsku pisma wydawane przez różne środowiska, grupy społeczne i zawodowe: oświatowe, polityczne, urzędowe. Periodyki, jednodniówki, czy też sprawozdania. J. Kuligowski podkreśla, iż dotychczas niewielu badaczy zajmowało się dziejami prasy Mińska Mazowieckiego, robiono to okazyjnie i dlatego istnieje jeszcze wiele do zrobienia, niejeden tytuł może nadal czekać na swego odkrywcę

Nieco inny, aczkolwiek podobny temat poruszył Janusz Giera w artykule pt. *Poczta jako kolporter i propagator prasy na wsi podlaskiej w latach 1944-1956* (s. 161-170). Stosowane były różne formy rozpowszechniania prasy. Angażowano do tej pracy indywidualnych kolporterów, redakcje, organizacje polityczne. Starano się wykorzystać wszystkie możliwości, które mogły przyczynić się do zwiększenia liczby czytelników na wsi. W 1944 roku uzyskano zgodę na kolportaż prasy w placówkach pocztowych.

Pierwsze lata działalności „Tygodnika Siedleckiego” omówił na podstawie analizy wspomnianego źródła Marek Biarda w artykule pt. *Pierwsze pięciolecie „Tygodnika Siedleckiego” 1982-1987* (s. 171-182), Tygodnik początkowo pojawiał się jako wkładka do sobotnio-niedzielnego wydania „Naszej Trybuny”. Pierwszy numer, wspomnianej wkładki, ukazał się 5 stycznia 1980 r. i redagowany był w całości przez dziennikarzy sie-

dleckich. Wprowadzenie stanu wojennego przyczyniło się do wstrzymania i zlikwidowania wydawnictwa „Nasza Trybuna” a wraz z nim „Tygodnika Siedleckiego”. Nie na długo jednak, gdyż już 21 maja 1982 r. wydano w Siedlcach samodzielny numer „Tygodnika Siedleckiego”.

Artykuł pt. *Z minionych dni. Wspomnienia o niezależnej prasie siedleckiej w latach osiemdziesiątych* (s. 183-196), napisał, na podstawie własnych przeżyć Witold Bobryk. Tekst ten dotyczy tajników wydawania i kolportażu prasy bezdebitowej, która nie podlegała ingerencji cenzury.

Na koniec Grzegorz Welik (s. 193-204) przedstawił „prasę województwa siedleckiego w okresie transformacji ustrojowej”. Autor stwierdził, że 1989 r. przyczynił się do rozwoju prasy lokalnej. Był to rok przełomowy, nastąpiła likwidacja cenzury. Powstał szereg nowych tytułów prasowych, m.in. z inicjatywy ludzi, którzy wcześniej wydawali prasę konspiracyjną. Niemalże w każdym mieście pojawiały się gazety wydawane przez ośrodki kultury, biblioteki, urzędy, osoby prywatne.

Pojawienie się recenzowanej publikacji należy powitać z zadowoleniem. Rozpoczęte prace stwarzają nadzieję na wypełnienie luki w badaniach zmierzających do opublikowania syntezy dziejów prasy podlaskiej. W miarę prowadzenia dalszych badań pojawiają się zapewne następne tomy, grupujące materiały z tego zakresu. Bowiem, jak piszą autorzy artykułów jest to temat niewykorzystany i niedoceniony jako źródło do historii Podlasia. Na łamach prasy znajdują się bogate źródła informacji dotyczące spraw życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego społeczeństwa, informacje dotyczące działalności samorządów i władz państwowych. Obecny tom wykazuje braki w opracowaniu literatury tego przedmiotu, a także trudności w dotarciu do materiałów źródłowych. Dużą wartość poznawczą mają przypisy, materiały bibliograficzne i załączniki w postaci wykazu czasopism. Znakomicie uzupełniają one treść merytoryczną artykułów. Z naukowego punktu widzenia, książka stanowi wstęp do badań nad prasą na Podlasiu.

Monika Lipka

Koło Naukowe Studentów Historii